

Fondacija Konrad Adenauer
Biblioteka: KAS Ekonomija

NEMAČKA SOCIJALNA TRŽIŠNA PRIVREDA

Osnovne ideje, principi i koncept

Konrad
Adenauer
Stiftung

BEOGRAD, 2012.

NASLOV ORIGINALNOG IZDANJA:
Deutsche Soziale Marktwirtschaft

Konrad-Adenauer-Stiftung

IZDAVAČ:
Fondacija Konrad Adenauer

ZA IZDAVAČA:
Henri Bohnet

UREDNIK:
Saša Hadziahmetović

PREVOD:
Ivana Antić (od 7 do 30 strane)
Sanja Katarić (od 31 do 60 strane)

KOREKTURA:
Jelena Nešić

PRE-PRESS:
Teovid, Beograd

ŠTAMPA:
Štamparija Topalović, Valjevo

TIRAŽ:
1000

© 2012 ***Fondacija Konrad Adenauer***
Beograd

Sva prava zadržana.
Doštampavanje u celosti kao i u segmentima samo uz dozvolu izdavača.

SADRŽAJ

- 7 | Napomena

- 8 | Zbog čega se KAS bavi konceptom Socijalne tržišne privrede?

- 10 | Da li je koncept Socijalne tržišne privrede staromodan ili prevaziđen?

- 10 | Odakle potiče koncepcija Socijalne tržišne privrede?

- 11 | Koja je osnovna ideja Socijalne tržišne privrede?

- 12 | Kako država shvata Socijalnu tržišnu privredu?

- 13 | Koji su osnovni principi privredne politike u Socijalnoj tržišnoj privredi?

- 14 | Elementi Socijalne tržišne privrede

- 14 | Konstitutivni faktori Socijalne tržišne privrede

- 17 | Regulativni principi Socijalne tržišne privrede

- 18 | Šta je to socijalno u Socijalnoj tržišnoj privredi?

- 20 | Uspesi Socijalne tržišne privrede u Nemačkoj

- 21 | Da li je Socijalna tržišna privreda uopšte zaslužna za privredno čudo u Nemačkoj?

- 21 | Da li je Socijalna tržišna privreda, s obzirom na ekonomsku i ekonomsko-političku situaciju u Nemačkoj uopšte, društveno prihvatljiva u inostranstvu?
- 22 | Kakva je aktuelna situacija u Nemačkoj, i u kojoj meri ona počiva na Socijalnoj tržišnoj privredi?
- 26 | Ima li opredeljenje za Socijalnu tržišnu privredu u vreme globalizacije i dalje smisla? Zar u svetskoj konkurenciji ne pobeđuju države koje su dale tržištu određene ruke i koje ne mare za ekološku i socijalnu politiku?
- 27 | Kako koncept Socijalne tržišne privrede može da se prenese na druge zemlje?
- 28 | Koji su konkretni prigovori na primenu Socijalne tržišne privrede i kako se na njih može odgovoriti?

60 GODINA SOCIJALNE TRŽIŠNE PRIVREDE

31 | Predgovor

POZIV ZA OBNOVU SOCIJALNE TRŽIŠNE PRIVREDE IZ JENE

- 35 | 1. Slika čoveka u socijalnoj tržišnoj privredi bazira se na hrišćanskoj tradiciji zapadnog sveta
- 36 | 2. Slobodnom konkurencijom ostvaruje se „blagostanje za sve“
- 38 | 3. Država preraspodele ne predstavlja socijalnu tržišnu privredu

- 39 | 4. Više slobode na tržištu rada obezbeđuje više posla i veće šanse
- 41 | 5. Iskoristiti sav raspoloživi talenat i potencijal – stvoriti ljudima šanse
- 42 | 6. Državno uređenje treba da podrži roditelje u tome da istraju u svom pravu i obavezi vaspitavanja dece
- 45 | 7. Finansijska politika koja poštuje pravila stabilnosti je socijalna
- 46 | 8. U vreme globalizacije preispituju se nacionalna politička uređenja
- 47 | 9. Očuvanje životne sredine suštinski je cilj socijalne tržišne privrede
- 48 | 10. Šta je danas neophodno: oslobađanje građana iz socijalne nezrelosti

SMERNICE ZA BLAGOSTANJE, SOCIJALNU PRAVDU I ODRŽIVI POSLOVNI RAZVOJ

51 | Preambula

52 | Smernice

59 | Preduslovi za uspeh globalnog privrednog uređenja okrenutog kao socijalnoj i tržišnoj privredi

Napomena

Paušalno prenošenje jednog regulativnog modela iz jednog u drugo društvo, kako god on izgledao, gotovo da nije moguće, a osim toga ne bi bilo ni svrsishodno. Moraju se uzeti u obzir odnosne kulturne, socijalne i etničke okolnosti u kojima se razvija neki regulativno-politički koncept u određenoj državi, a isto važi i za ekonomsko-razvojne uslove koji se vremenom menjaju. Cilj ekonomsko-političkog savetovanja, stoga, ne može biti da se neki konkretan, u nekoj industrijskoj zemlji razvijen regulativno-politički koncept kao što je socijalna tržišna privreda prenese na neku zemlju u razvoju. Ovo važi isto i za regulativno-politički dijalog Fondacije Konrad Adenauer kao važan cilj međunarodne saradnje. Već same regionalne, klimatske, istorijske, kulturne, verske razlike i različitosti u mentalitetu i poimanju vrednosti mogu takav poduhvat u startu da osude na propast. Uostalom, jasno je da su pri uvođenju nekog privrednog sistema uvek merodavne autonomne odluke suverenih država. Ekonomsko-političko savetovanje KAS stoga može da se odvija samo na bazi regulativno-političkog dijaloga u atmosferi poverenja.

Ipak bi mnoga privredno-politička iskustva koja smo mi stekli i, s tim u vezi, neki elementi Socijalne tržišne privrede mogli da budu interesantni za partnerske zemlje KAS, a mogli bi da budu i od pomoći u pogledu privredno-političke debate. Načelno, za Fondaciju mora u prvom redu da stoji transfer privrednog *Know How* o pitanjima privredne politike i, naročito, privredno-političkog uređenja. U privredni *Know How* spadaju, takođe, brojna iskustva u Nemačkoj o mehanizmima različitih efekata koje je država inicirala svojim intervencijama.

Važno pitanje pri svakom savetovanju jeste da se ne definiše samo neko krajnje željeno stanje neke privredne politike, ili nekog privredno-političkog poretka već, upravo, da se razviju rešenja za pokrenuti kurs, kao i načini za rešavanje neposred-

no predstojećih problema. Upravo vremenski redosled pojedinačnih reformskih koraka, i sposobnost apsorpcije dotične nacionalne privrede zahtevaju, pritom, posebnu pažnju. Međutim, i jedno i drugo ponekad je teško proceniti, što zahteva veće poznavanje činjenica i uslova u određenoj zemlji nego kada je reč o opisivanju željenog krajnjeg stanja.

Prikaz argumenata Socijalne tržišne privrede sačinjen je u vidu kataloga pitanja, u kojem se razmatraju najvažnija pitanja i predrasude o Socijalnoj tržišnoj privredi s kojima se KAS suočila tokom svog međunarodnog angažmana.

Spisak može stalno da se dopunjava, a trebalo bi da se postavi i na KAS-intranet. Ovde navedeni odgovori predstavljaju predloge formulisane na osnovu dugogodišnjeg iskustva u političkom obrazovanju o Socijalnoj tržišnoj privredi. Privredna politika, međutim, za razliku od onoga što je Maks Veber nekada mislio, nikada nije u potpunosti oslobođena vrednosti, tako da bi ovde navedena težišta jednom čitaocu mogla da prenaglasе ono liberalno, a nekom drugom ono socijalno u Socijalnoj tržišnoj privredi. Zbog toga je na ovom mestu neophodno još jednom naglasiti da ovakav eksterno formulisani prikaz može da bude samo podsticaj za diskusiju o sopstvenom regulativnopolitičkom poimanju Socijalne tržišne privrede u KAS.

Zbog čega se KAS bavi konceptom Socijalne tržišne privrede?

Socijalna tržišna privreda u ekonomskoj teoriji važi za nemački „poseban put“, a u ekonomskoj politici za „treći put“ između komunizma i liberalizma. Frajburška škola, grupa ekonomista i sociologa, teologa i pravnika razvila ju je još tridesetih godina na Univerzitetu Frajburg, a kasnije, u vreme Ludviga Erharta, prvog nemačkog ministra privrede posle Drugog svetskog rata, Hrišćansko-demokratska unija (CDU) ju je uvela u političku diskusiju, i postavila ju je kao privredni poredak u Nemačkoj. Fondacija Konrad Adenauer smatra se čuvarom duhovnog nasleđa Konrada Adenauera i osnovnih vrednosti hrišćanske demokratije u Nemačkoj. U ovo nasleđe ubraja se, takođe, i Socijalna tržišna privreda.

Za sveobuhvatno bavljenje temom Socijalne tržišne privrede u okviru regulativno-političkog dijaloga Odeljenja za Međunarodnu saradnju Fondacije Konrad Adenauer postoji niz izuzetno raznovrsnih, i za pojedine partnerske države takođe različito relevantnih razloga:

- Socijalna tržišna privreda važi za uspešan pokušaj da se u nekom društvu međusobno povežu principi slobode i socijalne odgovornosti. Socijalna sloga društva i postizanje socijalne pravde, kako god ona bila definisana u tržišno-privrednim sistemima, danas usled globalizacije upravo u zemljama na pragu industrijskog razvoja sve više dospevaju u fokus ekonomske i socijalno-političke diskusije.
- Socijalna tržišna privreda smatra se sijamskim blizancem demokratije i pravne države. Regulativno-politički dijalog o Socijalnoj tržišnoj privredi može tako, s jedne strane, da otvori vrata političkom dijalogu o pravnoj državi i demokratiji tamo gde je direktan pristup tim temama onemogućen iz ideoloških razloga. Osim toga, diskusija o Socijalnoj tržišnoj privredi može

na nekom meta-nivou da posluži i u tom smislu da se uopšte prihvati neophodnost regulativno-političkog razmišljanja.

- Socijalna tržišna privreda dokazala je svoju pogodnost kao okvir za održiv ekonomski razvoj. Ona time nudi političko-regulativno rešenje za „*Pro Poor*-politiku“, upravo u onim regionima širom sveta koji su slabo razvijeni.

Da li je koncept Socijalne tržišne privrede staromodan ili prevaziđen?

I šezdeset godina nakon uvođenja ovog koncepta, ekonomisti i ekonomski političari smatraju da ima smisla da razmatraju osnovne ideje Socijalne tržišne privrede. Smisao je u tome što se u osnovama naših društava, u poimanju uloge države, ili u ubeđenju da u središtu sveta, društva a time i ekonomije mora da stoji čovek, i pored tehničkog napretka i globalizacije ništa nije promenilo. Upravo ovo su osnovna razmišljanja na kojima počiva koncepcija Socijalne tržišne privrede.

Ludwig Erhard

Odakle potiče koncepcija Socijalne tržišne privrede?

Pod pojmom Socijalna tržišna privreda podrazumevamo ekonomski i društveni poredak koji se u Nemačkoj razvio nakon istorijskih iskustava Nemačke i Evrope sredinom XX veka, i koji je ostvaren kroz politiku. Još sredinom tridesetih godina, dakle, u vreme kada su nacionalsocijalisti u Nemačkoj tek preuzeli vlast, na Univerzitetu u Frajburgu obrazovala se tako-

zvana Frajburška škola, grupa naučnika iz pravne, ekonomske i socijalne oblasti, i teologa koja se bavila pitanjem kako bi mogao da izgleda jedan slobodarski privredni i društveni poredak za Nemačku posle nacionalsocijalizma. Pored zaštite od ekonomske nestabilnosti – hiperinflacija i velika nezaposlenost povećavale su nezadovoljstvo političkim sistemom, što je, na kraju, dovelo do preuzimanja vlasti od strane nacionalsocijalista – ovakav poredak trebalo je da doprinese i suzbijanju kartela čije su se postojanje i jaka pozicija koju su imali tokom dvadesetih i tridesetih godina u Nemačkoj, pokazali kao smetnja ekonomskoj stabilizaciji i pravičnoj raspodeli. Uz to, Frajburška škola bila je pred zadatkom da pronade alternativu razvoju socijalizma u Rusiji, s jedne strane, i razvoju liberalizma na anglosaksonskim prostorima, s druge strane.

Koja je osnovna ideja Socijalne tržišne privrede?

Osnovna ideja Socijalne tržišne privrede jeste ideja Ordo-liberalizma, kombinacije političkog i privrednog liberalizma, s jedne strane, i koncepta reda (Ordo) preuzetog iz katoličke socijalne doktrine, s druge strane. Ordo-liberalizam bazira se na ekonomsko-liberalnim principima privatne svojine i konkurencije, ali, za razliku od liberalizma, on zahteva jaku državu čiji su zadaci, pre svega, definisanje i stvaranje jednog regulativnog okvira, koji, ukoliko se za to ukaže potreba, može da se odupre moći tržišta.

Baza Ordo-liberalizma jeste način uređenog razmišljanja: privredno uređenje deo je društvenog uređenja, i mora da se uklapa kako sa njim, tako i sa njemu nadređenim društvenim vrednostima i ciljevima. Pod vrednostima i ciljevima podrazumevaju se ciljevi humanizma i hrišćanstva. Principi na koje se Socijalna tržišna privreda obavezuje, poznati su i drugim društvenim modelima, a reč je o sledećem:

- Princip supsidijarnosti: kadgod čovek može sam da se brine o sebi, država tada treba da se drži po strani;
- Princip solidarnosti: ako čovek ne može sam o sebi da se brine, onda društvo mora da pomogne;
- Princip individualnosti: čovek je u središtu društva. Ne treba čovek da služi kolektivu već kolektiv treba da bude sredstvo kojim se zadovoljavaju potrebe čoveka.

Slobodarski privredni poredak je za osnivače Ordo-liberalizma nerazdvojev od osnovnih ideja demokratije. Tržišna privreda predstavlja prenošenje demokratskih osnovnih načela na tržište, samo tržište nije ništa drugo do svakodnevno demokratsko glasanje kupaca o kvalitetu ponude. Stoga je za osnivače Ordo-liberalizma Socijalna tržišna privreda nezamisliva u nekom nedemokratskom društvu (barem dugoročno).

Kako država shvata Socijalnu tržišnu privredu?

Socijalna tržišna privreda vidi državu – drugačije nego liberalizam i mnogi zagovornici neoliberalizma – ne u ulozi nekog noćnog čuvara koji kvazi ima samo zadatak da noću pogasi ulično osvetljenje. Socijalna tržišna privreda pre se temelji na nekoj jakoj državi koja definiše regulativni okvir tržišta, koja se izborila za sistem konkurencije, koji zatim većito održava uprkos pritiscima tržišta. Ona očekuje od države da interveniše tamo gde tržište nije ostvarilo društveno očekivane rezultate, i da te rezultate koriguje. Doduše, država, pritom, mora da se pridržava određenih osnovnih principa kod kojih je razlikovanje između regulativne politike i procesne politike od suštinskog značaja:

- Ordo-liberalizam pod regulativnom politikom podrazumeva uređivanje pravnih i institucionalnih okvirnih uslova za eko-

nomsko delovanje preduzetnika i potrošača. Ona se postavlja dugoročno.

- Procesna politika, za razliku od toga, sama direktno interveniše, neposredno kontrolišući situaciju na tržištu, ciljajući pritom na kratkoročno ostvarive rezultate.

Koji su osnovni principi privredne politike u Socijalnoj tržišnoj privredi?

Tri osnovna principa privredne politike u okviru Socijalne tržišne privrede glase:

1. Zadatak privredne politike jeste da tako postavi dugoročno važeće okvire privrednog procesa, kako bi tržišni mehanizmi mogli da dovedu do društveno optimalnih rezultata. Privredna politika je, time, u Socijalnoj tržišnoj privredi prevashodno regulativna politika.
2. Kada regulativna politika ne obećava uspeh, onda je zadatak privredne politike da strukturno neutralno i nediskriminišući interveniše u privredni proces. Procesna politika tako ima, s jedne strane, supsidijarni karakter, a s druge strane se delovanje države ograničava, te su aktivna strukturalna politika ili čak podrška pojedinim preduzećima zabranjeni.
3. Zadatak privredne politike jeste da u skladu sa sistemom deluje na tržišta, što znači da ne suspenduje mehanizme funkcionisanja Socijalne tržišne privrede. Mehanizmi funkcionisanja Socijalne tržišne privrede su, međutim, mehanizmi tržišno-ekonomskog poretka – cene. Intervencije u mehanizam formiranja cena su, stoga, principijelno zabranjene. Time se ne isključuje povećanje poreza, ali se isključuje utvrđivanje najnižih i najviših cena.

Nije uvek politika u Socijalnoj tržišnoj privredi mogla da se odupre iskušenju da ne povredi ova osnovna načela u korist pretpostavljenih bržih političkih uspeha, i da uz pomoć subvencija ili drugih kratkoročnih intervencija na tržištu „ne pomogne“ ekonomskim akterima koji su zapali u nepriliku. Pitanje razloga za neki povremeni slabiji privredni razvoj u Nemačkoj može naći svoj odgovor, takođe, i u ovim principima.

Elementi Socijalne tržišne privrede

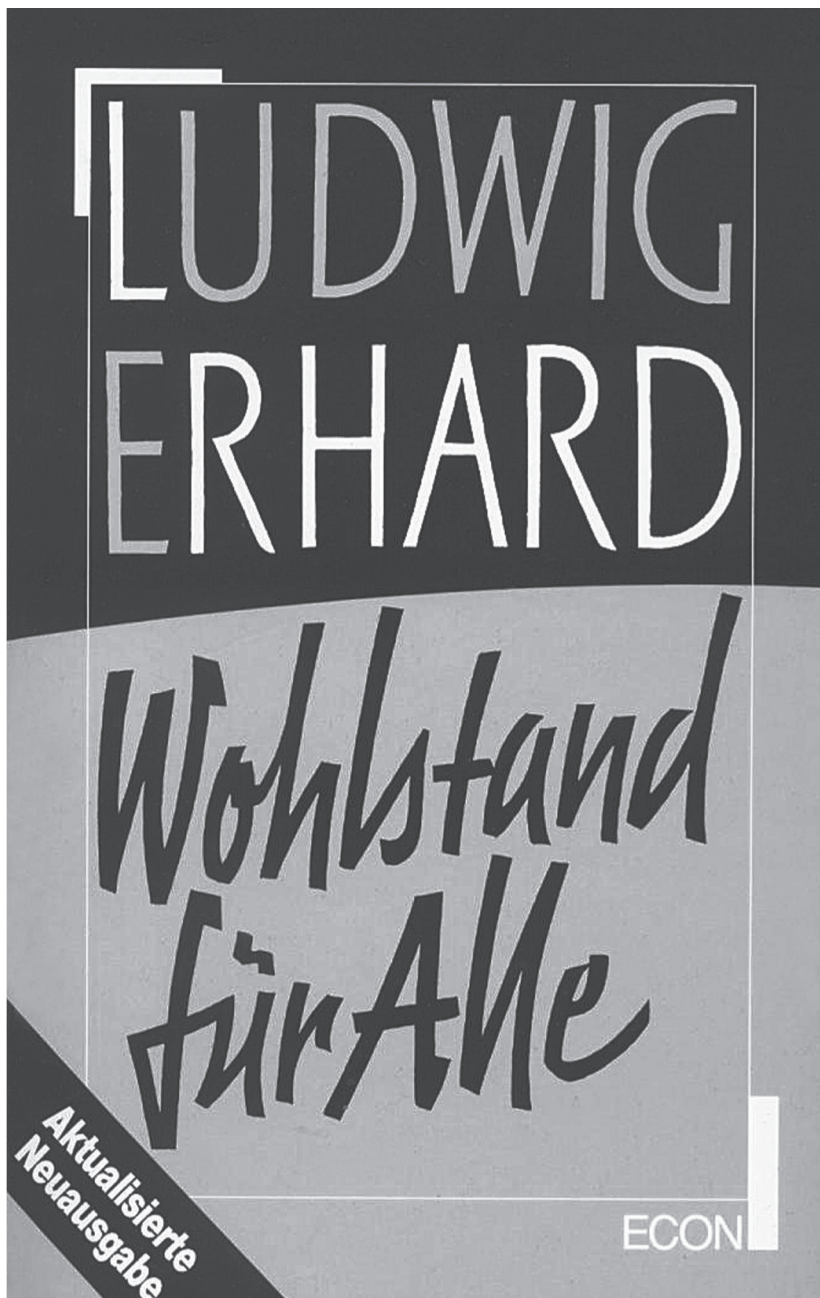
Po ideji Ordo-liberalizma, privredni poredak čine konstitutivni faktori i regulativni principi. Dok konstitutivni faktori čine dugoročni okvir koji se može uspostaviti jednim odgovarajućim pravnim poretom, regulativni principi opisuju neophodnost intervencija koje su uvek neminovne kako bi se postiglo da konstituisani poredak donese za društvo optimalne rezultate. Ovde se uvek pravi poređenje sa jednim motorom koji se proizvodi u fabrici (konstitutivni faktori), koji, međutim, samo redovnim održavanjem i podmazivanjem (regulativni principi), može da vrši svoju funkciju.

Konstitutivni faktori Socijalne tržišne privrede

Kao konstitutivne faktore Socijalne tržišne privrede, Frajburška grupa definisala je sledeće principe:

- Mehanizam tržišnih cena: najviši princip konkurencije jeste nastojanje da se postignu konkurentne cene, jer je tržišno-ekonomski sistem jedino slobodnim formiranjem cena na tržištu usled konkurencije u stanju da ispunjava svoju kontrolnu funkciju.

- Primat monetarne politike: potrebno je obezbediti stabilnost nivoa cena. Ovde se u prvom redu reflektuje nemačko iskustvo sa dve hiperinflacije početkom XX veka. Pod inflacijom cena gube svoju informativnu funkciju. Na taj način racionalna ekonomska računica gubi svoje osnove, a kontrolni mehanizam tržišnog formiranja cena gubi svoje dejstvo.
- Princip otvorenih tržišta: treba obezbediti slobodan pristup tržištu. Kod slobodnog pristupa tržištu monopoli ne mogu da nastanu, a karteli ne mogu da ostvare svoje efekte. Otvorena tržišta sprečavaju nastanak pozicija moći i s njom povezanog prihoda.
- Privatna svojina ima primat nad državnom svojinom: garantovanje individualnog prava na raspolaganje imovinom stimuliše akciju, neophodan je preduslov za decentralizovano postavljanje i realizaciju planova, i obezbeđuje nezavisnost i sigurnost pojedinaca.
- Princip slobode ugovaranja: privredni subjekti slobodni su da zaključuju ugovore s kim god i sa bilo kakvim sadržajem, ukoliko se time ne krši važeće pravo i ne sputava konkurencija. Ova sloboda ugovaranja jeste preduslov da se kroz konkurenciju afirmišu najefikasniji ponuđači.
- Princip odgovornosti: odgovornost u Socijalnoj tržišnoj privredi mora biti u rukama onih koji imaju pravo da raspolažu nekim pravom, i koji donose odluke.
- Konstantnost privredne politike treba – kao poslednji konstitutivni princip – da obezbedi da domaćinstva i preduzeća imaju najveću moguću sigurnost prilikom donošenja svojih odluka, i da se ne otežava donošenje dugoročnih investicionih i potrošačkih odluka usled česte promene kursa politike.

Prvo izdanje knjige „Blagostanje za sve“ izašlo je 4. februara 1957. godine.

Regulativni principi Socijalne tržišne privrede

Pomoću konstitutivnih faktora uspostavljeni tržišno-ekonomski poredak stvara okvir za rad privrednih subjekata koji se rukovodi efikasnošću. On kao takav, takođe, ima i jednu socijalnu karakteristiku jer sprečava iskorišćavanje tržišne moći na uštrb slabijih, i mnogobrojnim ljudima omogućava da na tržištu ostvare funkcionalni prihod. Međutim, bez dodatnih intervencija, on ne može da ispuni pre svega zahtev koji postavlja princip socijalne države, koji – utemeljen u Ustavu Nemačke (čl. 20 I, i čl. 28 I) – zahteva od društva da se stara i o onim ljudima koji – bez obzira na razloge – nisu u stanju da izdržavaju sami sebe. Zbog toga su u jednoj Socijalnoj tržišnoj privredi neophodne dalje intervencije u obliku regulativnih principa, a u njih se ubrajaju:

- Državna kontrola monopola: Drugačije nego, na primer, američki model konkurencije, u Socijalnoj tržišnoj privredi ne smatra se da je svrsishodno eliminisati monopole. Umesto toga, monopole treba (pritom je reč o, pre svega, prirodnim monopolima), staviti pod nadzor države, i sprečiti zloupotrebu pozicije moći.
- Za korekciju primarne raspodele prihoda potrebna je politika o prihodima u skladu sa socijalno-političkim aspektima. U Socijalnoj tržišnoj privredi to znači postojanje progresivnog poreza na dohodak kao i sistema naknade umesto plate koji pruža sigurnost svima koji su ostali bez individualnog prihoda usled bolesti, nezaposlenosti ili starosti.
- U cilju internalizacije eksternih efekata potrebno je da se primenom adekvatnih mera na individualne ekonomske kalkulacije dodaju iznosi troškova koji nastaju u društvu. Ovaj regulativni instrument služi naročito problematici korišćenja prirodnih resursa koji bi se – zbog toga što se na prirodna do-

bra po pravilu ne daju svojinska prava – u slobodnoj tržišnoj privredi koristili besplatno, a time i neumereno.

- U slučaju neadekvatnog odnosa ponuda na tržištu rada, naročito poznatog s početka doba industrijalizacije u XIX veku (pri opadajućim platama, radnici su možda primorani da ponude više rada kako bi ipak obezbedili svoju egzistenciju; na taj način se, međutim, plate još više smanjuju), moraju se preventivno preduzeti privredno-političke mere kojima će se onemogućiti smanjivanje plata. Privredna politika Socijalne tržišne privrede u tom smislu obezbedila je ustavno zagarantovanu tarifnu autonomiju (čl. 9 III), kojom se na tržištu rada izričito dozvoljava formiranje sindikata – dakle, kartela zaposlenih – koji s predstavnicima poslodavaca pregovaraju o visinama plata i uslovima rada. Čak iako nije verovatno da danas može da nastupi slučaj neadekvatnog odnosa ponuda na tržištu rada, tarifna autonomija je do danas očuvana jer sprečava uticaj države na politiku plata.

Šta je to socijalno u Socijalnoj tržišnoj privredi?

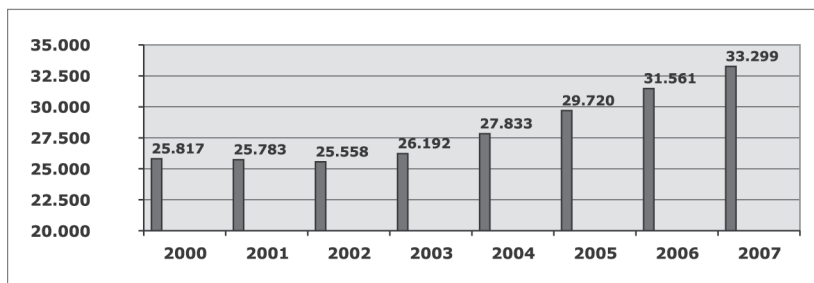
Politika socijalne sigurnosti suština je koncepta Socijalne tržišne privrede. Iako je konkurentska privreda u stanju da ograniči ostvarivanje prihoda sa pozicije tržišne moći, čime uspostavlja pravednost po pitanju učinka, tržišni mehanizam je u toj meri etički neutralan koliko cena koja se formira od-slikava samo nestašicu, ali ne garantuje i kakogod definisanu socijalnu pravdu. Predstava o pravednosti u Socijalnoj tržišnoj privredi polazi od pravednosti u startu (princip jednakih šansi), koja je, pored principa socijalne države, utemeljena u Ustavu. Sa socijalno-političkih stanovišta obe zahtevaju intervenisanje u tržišnu privredu, što, međutim, mora da bude u skladu sa gore navedenim principima privredne politike.

Najvažnija intervenisanja jesu:

- Sistemi socijalnog osiguranja od bolesti i nezaposlenosti na nivou iznad preduzeća, obezbeđivanje prihoda u starosti kao i osiguranje od rizika u slučaju upućenosti na negu, koji se povećava u starosti.
- Obezbeđivanje minimalnog životnog standarda pružanjem socijalne pomoći (danas: pomoć za nezaposlene II), koju, po potrebi, obezbeđuje država nezavisno od toga da li je pogođeni građanin ikada uplaćivao socijalno osiguranje.
- Pored toga, posebna važnost u Socijalnoj tržišnoj privredi pridaje se uređenju tržišta rada, jer je za široke slojeve društva plata jedini ili, u najmanju ruku, najvažniji izvor prihoda.
- Tarifna autonomija daje sindikatima pravo da u ime svojih članova zaključuju tarifne ugovore sa udruženjima poslodavaca ili sa pojedinačnim preduzećima, kao i da, pritom, u ekstremnim slučajevima, uđu u štrajk. Faktički, tržište rada u Socijalnoj tržišnoj privredi jeste jedino tržište na kojem se karteli ne samo u pojedinim slučajevima tolerišu, već su čak i izričito poželjni.
- Zaposleni preko svojih izabраниh predstavnika ostvaruju prava na saodlučivanje u preduzeću, po kojima je za odluke koje su važne za zaposlene, obavezno davanje njihove saglasnosti (recimo o otpuštanju i programima sanacije).
- Sloboda ugovaranja se u brojnim segmentima radnog prava ukida u cilju zaštite zaposlenih. Zakonske odredbe o ugovorima o radu obavezno se primenjuju, a široko postavljeno pravo zaštite od otkaza obezbeđuje da gubitak radnog mesta ostane *ultima ratio*, i da se pre davanja otkaza iskoriste sve alternative prilagođavanja kapaciteta preduzeća.

Načelna neophodnost politike socijalnog osiguranja i regulisanja tržišta rada utemeljena je u osnovnim načelima Socijalne tržišne privrede, ali ne i precizan način na koji će se ona ostvariti. U proteklih šezdeset godina je zbog toga uvek iznova dolazilo do prilagođavanja sistema socijalnog osiguranja. Dok se do osamdesetih godina usled porasta životnog standarda uglavnom radilo o izgradnji samog sistema, u svetlu sve veće globalizacije u politici se došlo do zaključka da je neophodna izvesna konsolidacija u oblasti socijalne politike. Na ovaj način postaje jasno da Socijalna tržišna privreda ni za socijalnu politiku ne predstavlja neki okamenjen sistem, već pre da svako društvo i svaka generacija moraju da pronađu neki nov konsenzus o željenoj i primerenoj meri socijalne sigurnosti.

**Bruto nacionalni dohodak
po glavi stanovnika u paritetima kupovne moći,
2000-2007, u Nemačkoj**

Izvor: IWF World Economic Outlook 10/07; procenjene vrednosti za 2006. i 2007. godinu

Uspesi Socijalne tržišne privrede u Nemačkoj

Zahvaljujući Socijalnoj tržišnoj privredi, nemačka privreda raspolaže efikasnim regulativnim okvirom koji, verujući u funkcionisanje tržišta, spaja princip slobode sa socijalnim izjednačenjem. Ovakav regulativni okvir znatno je doprineo tome da se Nemačka posle nationalsocijalizma i ratom upropašćene

privrede brzo ponovo obnovi, što je na međunarodnom nivou postalo poznato kao „privredno čudo“, i da dospe na položaj vodeće privredne nacije na svetu. Regulativna koncepcija Socijalne tržišne privrede posle 1945, bila je osnova za uspehe privredne i socijalne politike usmerene na stabilnost i napredak. Uspehi ne leže, međutim, samo u najvećim stopama rasta zabeleženim do osamdesetih godina, i u visokoj konkurentnosti nemačke privrede koja je zaslužno ocenjena kao „prvak sveta u izvozu“. Takođe su i podaci sa tržišta rada beležili izuzetno pozitivan trend. Nemački ministar privrede je 1971. godine opisao tadašnju situaciju na tržištu rada sa „stopom nezaposlenosti od 0,8% u uobičajeno zimsko vreme“ kao punu zaposlenost. Uz to se Nemačka u međunarodnim statistikama isticala sa jednom relativno ujednačenom raspodelom prihoda (Gini koeficijent iznosio je za raspoložive prihode oko 0,3), kao i sa najmanjim brojem dana štrajka među svim razvijenim nacionalnim privredama.

Da li je Socijalna tržišna privreda uopšte zaslužna za privredno čudo u Nemačkoj?

Privrednim čudom označava se brza obnova Nemačke posle Drugog svetskog rata koju je povremeno pratila i dvocifrena stopa rasta. Nema sumnje da su makar u Evropi pedesete godine bile period visokih stopa rasta, pa se stoga moramo pitati i koliki je udeo u nemačkom privrednom čudu imala Socijalna tržišna privreda. S druge strane, Nemačka je uspela da sa vrlo lošom startnom pozicijom, sa potpuno uništenom privredom i mnogim proteranim licima koje je trebalo integrisati u Nemačku, ipak ekonomski pretekne sve ostale evropske države, i da u roku od 20 godina preuzme vodeću ekonomsku ulogu u Evropi. Ovo se ne može podvesti pod period visoke stope rasta u Evropi kao ni pod Maršalov plan već je rezultat posebnih okvirnih uslova za privredni razvoj u Nemačkoj. Ovi okvirni uslovi, međutim, nisu ništa drugo do implementiranje koncepcije Socijalne tržišne privrede u politiku.

Da li je Socijalna tržišna privreda, s obzirom na ekonomsku i ekonomsko-političku situaciju u Nemačkoj uopšte, društveno prihvatljiva u inostranstvu?

Načelno treba napraviti razliku između teoretskog koncepta Socijalne tržišne privrede kao privrednog sistema, i Socijalne tržišne privrede kao privrednog poretka Savezne Republike Nemačke. Cilj razvojno-političke saradnje KAS ne može biti prenošenje nemačkog privrednog poretka i privredne politike u druge zemlje ili preporuka da se oni prenesu. Teoretski koncept Socijalne tržišne privrede kao privrednog sistema može, međutim, da posluži kao okvir za regulativno-politički dijalog, jer je ona, po našem ubedenju, najprikladnija da poveže ekonomsku efikasnost i socijalno izjednačenje.

Kakva je aktuelna situacija u Nemačkoj, i u kojoj meri ona počiva na Socijalnoj tržišnoj privredi?

U poslednjih 15 godina vesti o privredi Nemačke nisu bile baš apsolutno pozitivne već se o njoj pre stvarala neka ambivalentna slika. Već godinama sva međunarodna rangiranja ukazuju na to da Nemačka gubi svoju konkurentnost, i da politika više nije u stanju da sprovodi važne reformske korake, pre svega u oblasti socijalne politike. Nezaposlenost je visoka (oko deset posto), stope rasta su niske (oko jedan posto). S druge strane, Nemačka je još uvek prvak sveta u izvozu, i ubraja se u zemlje sa najvišim životnim standardom na svetu. Aktuelni privredni razvoj ponovo nam nedvosmileno daje pozitivnije signale, tako je stopa rasta BDP prvi put posle deset godina ponovo prešla stopu od dva posto, stopa nezaposlenosti opada onom brzinom kao što je to poslednji put zabeleženo pre sedam godina, a Nemačka je 2006. godine ponovo ispunila kriterijume iz Mastrihta o novom zaduživanju, koji prethodnih

godina nisu mogli da se ispune sa preko tri posto od BDP. Sve u svemu, međutim, potrebno je ustanoviti da se žaljenje na „nemačku bolest“ odvija na visokom nivou, i da bi većina nacionalnih privreda u svetu zapravo bile srećne kada bi imale nemačke probleme. Ipak, ne može se negirati da nemačka privreda i politika moraju da reše velike probleme. Ovi problemi, međutim, uglavnom nisu vezani za koncept Socijalne tržišne privrede. Oni su, uglavnom, politički motivisani. Tamo gde su zakazali tržišno-ekonomski kontrolni mehanizmi – kao na tržištu rada – pre se može zaključiti da je politika stavila van snage mehanizme funkcionisanja Socijalne tržišne privrede, kršeći time gore opisane principe. Osnovni koncept Socijalne tržišne privrede sa svojim principima predstavlja kompas po kojem privredna politika u Nemačkoj može i mora da se orijentiše kako bi se vratila svojoj punoj snazi. Nešto o pojedinim problemima u privredi:

1. Demografske promene opterećuju sisteme za penzijsko i zdravstveno osiguranje

Kao i u svim ostalim zapadnim industrijskim zemljama, sve veća individualizacija našeg društva dovodi do niže stope nataliteta, dok medicinsko-tehnički napredak istovremeno dovodi do dužeg životnog veka. Kao posledica ovoga, dramatično se menja udeo radno sposobnih u odnosu na broj penzionera, a usled toga penzioni sistem koji se finansira metodom dobijanja finansijskih sredstava putem poreza i drugih davanja koji je uveden pedesetih godina, dospeva pod pritisak. Prvi koraci prilagođavanja u međuvremenu već su učinjeni, uz to su uvedena dodatna osiguranja pokrivena kapitalom. Ovime se krenulo put reformi, međutim, moraju da slede i dalji koraci.

2. Doprinosi na plate najveći su na svetu, i na produktivni faktor rada deluju kao kazneni porez

U periodu obnove, politika u Nemačkoj odlučila se za paritetno finansiranje troškova sistema socijalnog osiguranja putem povećavanja doprinosa na plate koji se finansirao po pola – od neto-plate zaposlenog i poslodavca u vidu dodatka na bruto-platu. Sa rastućim troškovima sistema socijalnog osiguranja rasli su i doprinosi na plate, i dostigli u međuvremenu preko 40 posto od iznosa plate. Ovo poskupljuje radnu snagu u Nemačkoj, i smanjuje konkurentnost nemačke radne snage. Nemačka preduzeća često su izuzetno konkurentna, međutim ne i radna mesta u Nemačkoj. Zato se moraju razmatrati mere za snižavanje troškova u sektoru sistema socijalnog osiguranja koji se finansiraju iz doprinosa na plate, kao i jače finansiranje sistema socijalnog osiguranja od poreza. Obe mere se već realizuju, no politika mora ovde još više da se napregne kako bi proizvodni faktor rad ponovo učinila međunarodno konkurentnim.

3. Troškovi ponovnog ujedinjenja dve Nemačke opterećuju državni budžet i sisteme socijalnog osiguranja

Sa slomom socijalističkog režima u Istočnoj Nemačkoj, i brzim ponovnim ujedinjenjem dve nemačke države 1990. godine, celokupni privredni i socijalni sistem Savezne Republike Nemačke prenesen je u nove nemačke pokrajine. Ovo možda sa ekonomsko-teoretskog aspekta i nije bilo racionalno jer se umesto jednog laganog procesa prilagođavanja desilo upravo ono što ekonomska teorija naziva eksternim šokom. No, sa stanovišta unutrašnje politike ovo je bilo jedino moguće rešenje jer je samo na taj način mogla da se spreči nekontrolisana migracija sa Istoka na Zapad, koja bi verovatno zahvatila radnu elitu, i time dodatno smanjila šansu za razvoj Istočne Nemačke. Do danas je preko 1.500 milijardi evra ušlo u nove pokrajine kroz direktnu finansijsku pomoć, socijalne transfere,

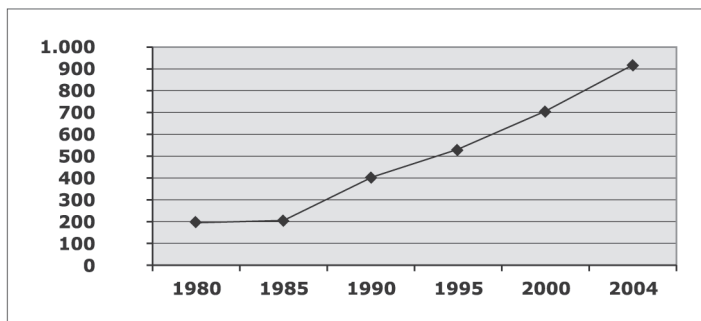

i mere naknada umesto plata. Drugačije nego u vreme obnove Savezne Republike Nemačke posle Drugog svetskog rata, sada se ova sredstva ne plasiraju konsekvntno po tržišno-privrednim kriterijumima u investicione programe, već velikim delom odlaze u potrošnju. Zbog toga ona nemaju dejstvo na povećanje kapaciteta proizvodnje. Ipak, nove savezne pokrajine raspolažu danas najmodernijom telekomunikacijskom i saobraćajnom infrastrukturom u Evropi, a dohodak po glavi stanovnika u novim saveznim pokrajinama veći je nego u bilo kojoj drugoj zemlji u tranziciji u Srednjoj i Istočnoj Evropi. Stoga se i ovde može reći pre da je čaša polu puna nego da je polu prazna.

4. Reforme u Nemačkoj su u zastoju, što je nastalo usled preklapanja nadležnosti Bundestaga (veća građana) i Bundesrata (veća saveznih pokrajina)

Veliki deo planiranih reformi, koje bi mogle da rasterete nemačku privredu i učine je ponovo konkurentnom, nalaze se u zajedničkoj nadležnosti dva doma parlamenta, donjeg (Bundestaga), i gornjeg (Bundesrata) koji predstavlja savezne pokrajine. Ova zajednička nadležnost je, po preovlađujućem mišljenju, s pravom tako utemeljena u Ustavu, i treba da ograniči moć vladajuće većine. No, ova zajednička nadležnost je od izuzetka postala pravilo. Ovde je potrebna reforma federalizma jer istorija Savezne Republike pokazuje da predstavnici pokrajina ne mogu uvek da odole iskušenju da umesto predmetne vode stranačku politiku, tako da se dva doma povremeno međusobno blokiraju. Ovu reformu je, u međuvremenu, pokrenula tkz. Velika koalicija (*sastavljena od Hrišćansko-demokratske unije i Socijaldemokratske partije*).

Nemačka Svetski prvak u izvozu robe (u milijardama US \$)

Izvor: New Economist, OECD

Ima li opredeljenje za Socijalnu tržišnu privredu u vreme globalizacije i dalje smisla? Zar u svetskoj konkurenciji ne pobeđuju države koje su dale tržištu određene ruke i koje ne mare za ekološku i socijalnu politiku?

Socijalna tržišna privreda nije neki statički koncept koji do detalja opisuje privrednu politiku, i stvara tako jedan koncept za sva vremena. Ona je, zapravo, dinamički postavljena, i opisuje samo osnovne principe u skladu s kojima država treba da postupa u okviru svoje privredne politike. No, niti su ovi osnovni principi izgubili svoju važnost, niti je globalizacija izmenila pravila igre tržišne privrede.

Dugoročno, u globalnoj konkurenciji mogu da budu uspešne samo one nacionalne privrede koje za svoje socijalne konflikte imaju održiva rešenja, i koje na ekološke izazove najbrže i najbolje reaguju. No, kratkoročno bi mogla da se stvori drugačija slika, i zbog toga bi jedna svetska tržišno-regulativna politika

u skladu sa osnovnim principima Socijalne tržišne privrede sigurno bila najbolja alternativa.

Kako koncept Socijalne tržišne privrede može da se prenese na druge zemlje?

Prenošenje koncepta Socijalne tržišne privrede u druge zemlje moguće je jedino prilagođavanjem. Ideja Ordo-liberalizma bazira se na humanizmu i hrišćanskoj socijalnoj doktrini, a njeno prilagođavanje je utoliko lakše, ukoliko su ideali i predstava o čoveku dotične partnerske zemlje bliži ovim pretpostavkama. Prilagođavanje je, međutim, u principu moguće i na druge kulture. Važno je, pritom, da se uzmu u obzir odgovarajući istorijski trenutak, kao i vrednosti i ciljevi društava. U tom slučaju, teoretski koncept Socijalne tržišne privrede sa svojim osnovnim principima, konstitutivnim faktorima kao i regulativnim principima može da služi kao kompas za usmeravanje regulativne politike. Mogućnost prilagođavanja približava se svojoj granici tek kada su predstave o vrednostima tog društva u suprotnosti sa osnovnim principima Socijalne tržišne privrede, dakle, pre svega, sa predstavama o supsidijarnosti, solidarnosti kao i principom individualnosti. Međutim, po preovlađujućem mišljenju, osnovni preduslovi za uvođenje Socijalne tržišne privrede već su ispunjeni u svim zemljama u razvoju, i u zemljama na pragu industrijskog razvoja. U svim nacionalnim ekonomijama, bez obzira na stepen razvijenosti, isti ekonomski zadatak jeste da se smanji nestašica dobara neophodnih čoveku, a takođe postoji i načelna upućenost u tržišne procese. Uz to, privredni poredak postaje sve važniji kako raste i stepen razvijenosti, jer koordinisanje privrednih delatnosti, uz sve veću podelu posla, postaje teže.

Koji su konkretni prigovori na primenu Socijalne tržišne privrede i kako se na njih može odgovoriti?

U mnogim samosnabdevačkim privrednim sistemima (subsistentna privreda) Afrike nedostaju dinamična preduzeća koja pravovremeno prepoznaju šanse na tržištu, i koja efikasnom primenom resursa koriste nove tehnologije na sopstven rizik. Ako ovakva preduzeća i postoje, ona su pre zainteresovana za korišćenje kratkoročnih šansi za ostvarivanje dobiti nego za dugoročne kapitalne investicije, a koje razvojno-politički obezbeđuju najveći uspeh (pijačni kapitalizam).

Ovakav argument ne može se poreći, on često korespondira sa jednim društvenim poretkom koji onemogućava dugoročno angažovanje ili ga, u najmanju ruku, otežava. Privredno-politička strategija razvoja stoga mora biti usmerena na to da daje podsticaj dugoročnom angažovanju kojim se redukuju nestašice. Uvođenje poretka konkurencije služi upravo tome da se stvore ovakvi podsticaji.

U mnogim niže razvijenim nacionalnim privredama dolazi do nedovoljne akumulacije kapitala. Usled toga, postojeći kapital nije dovoljan kako bi se započeo jedan samoodrživi razvojni proces na bazi tržišno-ekonomskog poretka konkurencije.

Nedostatak kapitala načelni je problem ne samo u zemljama u razvoju već i u svim nacionalnim privredama. Doduše, sposobnost akumulacije domaćeg kapitala izgubila je na značaju usled globalizacije finansijskih tržišta. Osnovni problem stoga leži u nedovoljnoj pravnoj sigurnosti i krhkoj političkoj stabilnosti koji dovode do odliva kapitala iz mnogih zemalja u razvoju, i sprečavaju dotok kapitala.

U niže razvijenim nacionalnim privredama postoje neadekvatne reakcije cena i prihoda: proizvođači ne postupaju u skladu sa tržištem, i ne proširuju proizvodnju pri povećanju cena i prihoda.

Tržišno neadekvatno ponašanje može se empirijski dokazati samo za mali broj regionalno ili etnički ograničenih grupacija. Po pravilu, ovakvo ponašanje zatiče se u društvima koja se nalaze na granici samosnabdevačkih privrednih sistema. Češće nego kod etnički uslovljenog načina ponašanja, razlog ovog problema leži u pogrešno shvaćenoj razvojnoj politici koja tržišta preplavljuje besplatnim proizvodima iz industrijskih zemalja, i time tržišno-privrednim akterima izmiče tlo pod nogama pošto im ne omogućava da obezbede održiv razvoj.

U mnogim nerazvijenim nacionalnim ekonomijama postoje „uska grla“ u pogledu regulativne politike i institucionalnog uređenja. Često, države nisu dovoljno jake a zadaci koje diktira socijalna tržišna privreda prevazilaze njihove sposobnosti.

Ni ovaj prigovor ne može načelno da se odbaci. Socijalna tržišna privreda zahteva snažnu državu, i temelji se na demokratskim osnovama. Doduše, očekivanja u odnosu na državu rastu tek sa razvojem nacionalnih ekonomija. Stoga, upravo u državama u kojima postoje „uska grla“ po pitanju regulativne politike i izgrađenosti institucija, najpre neće biti važno da se izgrade velike državne birokratije već da se prvo implementiraju konstitutivni faktori socijalne tržišne privrede u ustav i zakone.

U mnogim zemljama ne postoji dovoljno volje za uvođenje Socijalne tržišne privrede zbog nedovoljnog poznavanja i / ili ideoloških ograda.

Ovaj argument ne važi samo za nacionalne privredne sisteme koji su nedovoljno razvijeni već i za one koji su na pragu industrijskog razvoja, koji se nalaze u dinamičnom procesu rasta. Zadatak KAS upravo u ovim zemljama mora da bude taj da prenese saznanja, i da razbije predrasude. U eri globalizacije, osnovna ideja Socijalne tržišne privrede – da se princip slobode u svetlu poverenja u tržišta spoji sa politikom

socijalnog izjednačavanja – ne gubi na važnosti, već, suprotno tome – postaje sve važniji. Ideološke ograde, stoga, ne smeju da spreče bavljenje ovom temom već ih je potrebno prevazići. To može da se postigne i razmatranjem koncepcijskih sadržaja, ukoliko se pod pojmom Socijalne tržišne privrede podrazumeva nešto drugo.

60 GODINA SOCIJALNE TRŽIŠNE PRIVREDE

PREDGOVOR

„Cilj socijalne tržišne privrede jeste zdrava privreda koja obezbeđuje egzistenciju celokupnog naroda i svakome pruža mogućnost učestvovanja u nacionalnom proizvodu u zavisnosti od njegovog doprinosa, bez obzira na interese i želje svake vrste“, pisao je Ludvig Erhart. Fondacija Konrad Adenauer oduvek je osećala obavezu da ispuni ovaj cilj. Ovo posebno važi za 2008. godinu, koja je godina jubileja i u kojoj na mnogo načina podsećamo na uvođenje socijalne tržišne privrede pre 60 godina.

Ludvig Erhart i njegovi istomišljenici uspešno su postavili temelje „zdrave privrede“ koja služi pojedincu i opštem blagostanju. Njihov uspešan model, socijalna tržišna privreda, na zapadu je, a kasnije i na istoku Nemačke, dovela do blagostanja koje je do tada bilo nepoznato, i bila je garant društvenog zajedništva i socijalne jednakosti. Doduše, sve ankete pokazuju

da, imajući u vidu predstojeće izazove, sumnje u naše privredno uređenje rastu.

Šta mora da se desi da bi socijalna tržišna privreda ponovo dobila na popularnosti? Šta treba da se uradi, da bi ona ponovo zadobila poverenje? Čime mogu principi socijalne tržišne privrede da

doprinesu kako bi se na početku 21. veka stvorila „zdrava privreda“, onakva kakvu su je zamislili njeni osnivači? Ova pitanja pokrenula su autore Jenskog poziva za obnovu socijalne tržišne privrede, u čije inicijatore spada i Fondacija Konrad Adenauer, da postave zajedničke zahteve za oživljavanjem našeg privrednog uređenja. Oni su dokumentovani u ovoj publikaciji.

juni 2008.

Dr Mihael Borhart

Rukovodilac Glavnog odeljenja za politiku
i savetovanje Fondacije Konrad Adenauer

U junu 2008. godine navršilo se 60 godina od kada je privredna i monetarna reforma postavila osnovu socijalne tržišne privrede i omogućila Nemačkoj da se uzdigne iz pepela. Time je počela jedna do tada nezamisliva istorija uspeha. Socijalna tržišna privreda spada u jedan od najpoznatijih brendova u svetu. Njena nadmoć dokazana je kada je posle 1989. režim u Demokratskoj republici Nemačkoj napokon izgubio bitku u „konkurenciji sistema“. Ni socijalistička ekonomija planske privrede kao ni socijalistička slika o čoveku i pripadajuća etika takozvane socijalne pravde nisu bili u stanju da ljudima obezbede blagostanje i slobodu. Sve to nametanje državne vlasti nije ljude moglo sprečiti u tome da teže slobodi i da slede sopstveni interes.

Socijalna tržišna privreda posle 1990. prenesena je u pokrajine nekadašnje Istočne Nemačke. Veliki broj preduzeća nije mogao da izdrži finansijski teret koji je tako nastao. Mlade države i danas pate od toga. U međuvremenu, nastala je opasnost da se slomi srž socijalne tržišne privrede. Socijalno-političko

starateljstvo ljudima oduzima slobodu i slabi privredni i socijalni potencijal naše zemlje. Zbog toga, nemački istraživački instituti i nezavisni istraživački centri, udruženja privrednika srednjih preduzeća, političke fondacije, građani i političari pozivaju da iskoračimo iz socijalne nezrelosti, i naše društvo ponovo oblikujemo kao slobodno, socijalno i pravedno društvo. Poziv kreće iz Jene zbog toga što je Jena tesno povezana sa dva oca socijalne tržišne privrede – ona je rodni grad Valtera Ojkena, i prvo mesto akademskog delovanja Vilhelma Repkena.

POZIV ZA OBNOVU SOCIJALNE TRŽIŠNE PRIVREDE IZ JENE

1. SLIKA ČOVEKA U SOCIJALNOJ TRŽIŠNOJ PRIVREDI BAZIRA SE NA HRIŠĆANSKOJ TRADICIJI ZAPADNOG SVETA

„Ljudsko dostojanstvo je neprikosnovo. Obaveza svake državne vlasti jeste da ga poštuje i štiti“. Tako počinje naš Ustav. Nemački narod doneo je Ustav preko svoje ustavotvorne vlasti „sa svešću o svojoj odgovornosti pred Bogom i ljudima“. Pred Bogom svi ljudi su jednaki. Stoga, hrišćansko i humanističko-liberalno učenje naglašava ličnost čoveka. On ne sme biti plastelin u rukama kolektivističkih društvenih planera, niti eksploatisani subjekt pojedinačnih ekonomskih interesa ili političara koji običnu preraspodelu smatraju kompetentnom socijalnom politikom. Čovek mora biti slobodan kako bi mogao da preuzme odgovornost pred Bogom i za samog sebe. Dostojanstvo podrazumeva i da čovek, koliko je u mogućnosti, sâm sebe izdržava. Samopoštovanje potiče, pre svega, od rada i zaposlenja.

Zajednica je više od običnog skupa pojedinaca. Čovek kao „društveno biće“ itekako je spreman da u zajednicu unese duh

zajedništva. Nijedno društvo ne može da preživi bez smisla za zajedništvo. Dvosmerna priroda čoveka – želja za slobodom, kako bi se dokazao, i istovremeno potreba da nađe utočište u zajednici i da se za nju zalaže – predstavlja osnovu socijalne tržišne privrede. Duh zajedništva, doduše, ne sme da se zloupotrebljava, jer ljudi u tom slučaju mogu da se osećaju iskorišćeno. Ukoliko država kolektivnom preraspodelom uredi društvo, guši se privatna inicijativa i duh zajedništva propada.

Vilhelm Repke: *„Mera privrede je čovek, a mera čoveka je njegov odnos prema Bogu.“*

2. SLOBODNOM KONKURENCIJOM OSTVARUJE SE „BLAGOSTANJE ZA SVE“

Uljuljkana u demokratskoj pravnoj državi, socijalna tržišna privreda jeste društveno uređenje koje odgovara hrišćanskoj slici o čoveku i principima humanističko-liberalnog socijalnog učenja. Težnja ka sreći i individualnoj koristi za ljude oduvek je bila motivacija za veće zalaganje.

U skladu s društvenom prirodom čoveka ova težnja dovodila je do sve kompleksnijih oblika podele rada – sve do visoko složene podele sa elektronskim platnim prometom na globalnim tržištima. Tako izdiferencirana podela rada i specijalizacija, kao i s tim povezan tehnički napredak doveli su do enormnog porasta produktivnosti. Oni su odlučujuća osnova za opšte blagostanje. Za ovo neophodna je slobodna konkurencija koju jaka država štiti od koncentracije moći, što podrazumeva slobodan pristup tržištu za sve koji nude robu i usluge. Tržište predstavlja svakodnevnu procenu robe i usluge koju preduzetnik nudi kupcu. Uspešan je samo onaj preduzetnik koji zadovoljava zahteve potrošača. Time su efekti jednog tržišno-ekonomskog uređenja ujedno i socijalni.

Ovo posebno važi za porodična preduzeća. Lično odgovorni preduzetnici osećaju obavezu prema svojim zaposlenima i razmišljaju unapred, jer im se to isplati. Kada rade imajući u vidu dugoročnu perspektivu, radnici se identifikuju sa svojim preduzećem, bolje su motivisani i time produktivniji. Oni, na izvestan način, vernost preduzetnika firmi nagrađuju većim ličnim trudom. Politika, takođe, mora da razmišlja unapred, i da ima u vidu potrebe privatnih preduzetnika i stručnih radnika, jer oni su kičma našeg društva.

Ludvig Erhart: *„Blagostanje za sve i blagostanje putem konkurencije neraskidivo su povezani. Prvi postulat predstavlja cilj, a drugi je put koji vodi do tog cilja.“*

3. DRŽAVA PRERASPODELE NE PREDSTAVLJA SOCIJALNU TRŽIŠNU PRIVREDU

Alfred Miler-Armak koji je obeležio pojam „socijalna tržišna privreda“, podrazumevao je pod njim vezu između slobode na tržištu i socijalne jednakosti. To nije bilo kakva mešavina već jedna ideja o političkom uređenju koja na bazi konkurentne privrede želi da poveže slobodnu inicijativu sa sigurnim socijalnim napretkom koji je osiguran socijalno tržišnim ulaganjem. Zbog toga, sistem socijalnog osiguranja mora da bude u skladu s principima tržišta. S obzirom da tržište putem promenljivih cena signalizira neophodnost potrebe i ograničenost resursa, i time stimuliše inovaciju (formula Fridriha fon Hajeka o „Konkurenciji kao postupku otkrivanja“¹), preraspodela suprotna principima tržišta uništava osnovu koja omogućava „blagostanje za sve“.

U okviru socijalne politike zasnovane na principima tržišta, dostojanstvo svakog čoveka nalaže da se čovek sâm izdržava, tj. da se u prvom redu sâm izdržava. Pojedincu je neophodan prostor za brigu o sopstvenoj budućnosti i za formiranje bogatstva. Ovo je odlučujući preduslov za društveno uređenje u kojem pojedinac preuzima odgovornost, i u kojem se oseća odgovornim za svog bližnjeg. Ukoliko on nije sposoban da obezbedi neophodan prihod, na snagu stupa solidarna dužnost zajednice. Ovo su, najpre, porodica, crkva i ostale organizacije za samopomoć. Na kraju, celo društvo odgovorno je za obezbeđivanje dostojanstvenog egzistencijalnog minimuma. U međusobnom odnosu supsidijarne odgovornosti pojedinca, koja je u prvom planu, i solidarne odgovornosti zajednice, koja se nalazi na kraju, sposobnost pojedinca da radi igra ključnu ulogu. Solidarna dužnost zajednice prema nekome ko zbog invaliditeta ili starosti nije u stanju da sâm zarađuje, nije

---

¹ Fridrih August fon Hajek bio je austrijski ekonomista. Pored Ludviga fon Misesa, on je bio jedan od najznačajnijih predstavnika austrijske škole nacionalne ekonomije. Zbog svojih revolucionarnih radova na polju teorije novca i konjunktura, 1974. godine dobio je Nobelovu nagradu za ekonomske nauke. Godine 1968. objavio je knjigu „Konkurencija kao postupak otkrivanja“.

ista kao prema pojedincu koji je sposoban da radi i zbog toga u obavezi da sâm sebi pomogne. Mi od politike očekujemo da u formiranju socijalne politike pravi razliku između osiguravajućih usluga koje su zasnovane na principu doprinosa i finansiraju se iz doprinosa i osiguravajućih usluga koje su zasnovane na principu potrebe, i zbog toga se finansiraju iz poreza.

Vilfrid Šrajber: *„Mi zbog toga zahtevamo čisto, takoreći radikalno razdvajanje reforme socijalnog osiguranja od svih mera zbrinjavanja i snabdevanja. Reč je o dva, u osnovi, različita zadatka koje zbog toga treba različito tretirati, i na koje treba primenjivati različite zakone.“*

4. VIŠE SLOBODE NA TRŽIŠTU RADA OBEZBEĐUJE VIŠE POSLA I VEĆE ŠANSE

Socijalno je ono što otvara konkurentna radna mesta. Radna mesta su nam potrebna da mladi koji su spremni da rade ne bi morali da emigriraju, potrebna su nam da bismo mogli da finansiramo neophodne socijalne usluge, da bismo mogli da finansiramo buduće troškove – penzije, negu, zdravstvo. Na svakom radnom mestu moramo da ostvarujemo višak proizvoda da bismo mogli da odgovorimo ovim izazovima u budućnosti. Odlučujući su produktivnost i broj radnih mesta. Sprovedenje suštine socijalne tržišne privrede u delo je socijalna, politička pa čak i kulturna neophodnost. To zahteva napuštanje poznatih modela ponašanja, i prisiljava politiku da se presabere i iznova organizuje. Utešno je to što je rešenje problema u našim rukama, a uznemirujuće je to što mnogi rešenje smatraju opasnijim od problema.

Problem nemačkog tržišta rada leži i dalje u tome što se ono ne smatra tržištem nego objektom socijalno-političke aktivnosti. Kada se, na primer, radni sudovi pozivaju na potrebu zaštite radnika ne uzimajući u obzir ukupne privredne posledice takvog

pristupa, očigledno je da oni na odnos između poslodavca i zaposlenog gledaju iz perspektive „David protiv Golijata“, odnosno mirna im je savest kada pomognu Davidu u borbi protiv moćnijeg Golijata. Retko misle na to da mnoštvo takvih presuda slabi finansijsku moć i mogućnost prilagođavanja preduzeća, a time i mogućnost da budu konkurentna i na međunarodnom tržištu.

Važan element socijalne tržišne privrede su minimalni prihodi koji omogućuju egzistenciju. Imajući u vidu predvidive finansijske izazove koji su pred sistemima socijalnog osiguranja, očigledne pogrešne izazove i rastuću nepreglednost, vreme je da se sa naučnog i političkog stanovišta analiziraju novi koncepti, kao što su negativan porez na prihod, fiksna poreska stopa, „solidarni građanski prihod“² i osnovna primanja. Minimalne zarade okrenuće se protiv zaposlenih zbog toga što dovode do veće nezaposlenosti. Odlučujuće za povećanje plata su privredni rast i bolje obrazovanje.

U Švajcarskoj, tržište rada tretira se kao tržište. Posledica takvog pristupa jeste da stopa nezaposlenosti iznosi samo trećinu stope nezaposlenosti u Nemačkoj. Pritom, kvota zaposlenih muškaraca i žena daleko je veća, a dužina radnog veka takođe je značajno duža nego u nas. Ne može se reći da su Nemci glupli ili lenj narod. Ne možemo sebi više da priuštimo da dobro obrazovane radnike šaljemo u penziju pre vremena. Tražimo od politike da poštuje zakonitosti tržišta kako bi se radna mesta otvorila i povećalo individualno i kolektivno blagostanje.

Ludvig Erhart: „... *Zaista slobodna ličnost i zaista slobodan u odnosu na državu i njene institucije samo je onaj ko zna da snagom ličnog doprinosa i rada može da opstane, bez zaštite, ali i bez prepreka od strane države.*“

---

² *Koncept solidarnog građanskog prihoda podrazumeva bezuslovan osnovni prihod na koji svaki građanin ima pravo nezavisno od svoje imovinske situacije.* (prim. prev.)

5. ISKORISTITI SAV RASPOLOŽIVI TALENAT I POTENCIJAL – STVORITI LJUDIMA ŠANSE

Nivo naših socijalnih usluga najviši je na svetu, ali politika raspodele pada na ispitu kada je reč o jednom značajnom elementu društva: ona kod velikog broja građana gasi težnju da se pobrinu za bolji socijalni status. To je ozbiljan problem našeg društva.

Za lično blagostanje odlučujući su ciljevi koje čovek sebi postavlja, kao i zadovoljstvo zbog ostvarenja tih ciljeva. Ovo je jedan od osnovnih pokretača privredne dinamike. Politika mora da motiviše ličnu inicijativu i time da doprinese rastu samopouzdanja. U trenutnim okolnostima dešava se suprotno. Motivacija se smanjuje zato što mnogi ljudi zaključuju da se lični trud i rad slabo ili nikako ne isplati. S druge strane, politika koja neprekidno crpi snagu iz postojećih socijalno obavezujućih radnih mesta ima za posledicu da uključivanje u društvo putem sopstvenog doprinosa postaje sve teže: preduzeća nude sve manje mesta za sprovođenje praktičnog osposobljavanja, vrši se diskriminacija mladih ljudi koji traže posao u odnosu na one koji već imaju radna mesta, a alternativna radna mesta u inostranstvu postaju upravo mladima sve atraktivnija.

Politika mora da napusti obrnuto shvatanje socijalne pravde, po kome se sredstva crpe i raspodeljuju iz postojećih radnih mesta, i da pređe na socijalnu pravdu koja je okrenuta budućnosti. Mislimo na stvaranje šansi za vreme obrazovanja i za vreme radnog veka. Ovo podrazumeva jačanje volje, prihvatanje ponuđenih prilika, ali znači i prolaziti kroz teška vremena. Vaspitavanje u pravcu lične slobode i odgovornosti, a time i u pravcu spremnosti da se nedaće života shvate kao izazovi, počinje u porodici, a nastavlja se u školi i daljem obrazovanju. Spremnost na slobodu i preuzimanje odgovornosti nema mnogo veze s društvenim položajem, nasleđenim bogatstvom ili

fizičkim i mentalnim vrlinama i manama već je to volja svakog pojedinca da se izbori sa izazovima koje nosi život.

Istorija društva 19. veka uči nas kojim putem treba da idemo. Obrazovna radnička udruženja pomogla su da se savlada socijalni uspon. Kada vidimo koje epohe i države su u pitanju gde je takav uspon bio moguć, možemo da prepoznamo šta nama nedostaje ili čega ima suviše, misleći na opadanje lične motivacije. Tražimo od politike da ljudima ponovo prepusti više odgovornosti za sopstveni život, i da im prepusti priliku da svoju sreću nađu u svojoj zemlji.

Ludvig Erhart: *„Želim da se dokažem sopstvenom snagom, da sâm snosim rizik svog života, želim da sâm budem odgovoran za svoju sudbinu. Ti se, državo, pobrini da mi to omogućiš.“*

6. DRŽAVNO UREĐENJE TREBA DA PODRŽI RODITELJE U TOM DA ISTRAJU U SVOM PRAVU I OBAVEZI VASPITAVANJA DECE

Svaki čovek upućen je na to da ga nauče kako da se osposobi za rad i obezbeđivanje egzistencijalnog minimuma. Ovo je pravo bez kojeg čovek ne može da živi dostojanstveno. Međutim, pravo na obrazovanje obuhvata više od samog osposobljavanja za rad. Reč je o razvoju celokupne ličnosti mladog čoveka, i o formiranju njegove savesti. Jednostrano razumevanje obrazovanja bilo bi fatalno zbog toga što upravo u jednoj globalističkoj privredi i pluralističkom društvu mladom čoveku mora da se omogući da se razvije u kompletnu, kako religioznu tako i kulturnu, ličnost i da razvije etičku moć rasuđivanja.

U skladu s principom supsidijarnosti, neposrednu odgovornost za obrazovanje i vaspitavanje dece imaju roditelji. U skladu

s hrišćanskom slikom o čoveku i sa Ustavom, obrazovanje i vaspitavanje predstavljaju „prirodno pravo roditelja i obavezu koja u prvom redu pripada njima“ (Ustav, čl. 2, stav 2). Prema principu solidarnosti, „pravo na obrazovanje“ je, na posletku, obaveza društva. Državno uređenje treba da podrži roditelje da istraju u svom pravu i obavezi vaspitavanja dece. Ono roditeljima ne sme oduzeti onaj deo njihovih prihoda koji oni obezbeđuju dodatno za svoju i egzistenciju svoje dece i za obezbeđivanje prava njihove dece na obrazovanje. To su troškovi koji obezbeđuju egzistenciju i ne smeju biti oporezivani. Isto važi i za onaj deo prihoda koji odrasli koriste za svoje dalje usavršavanje kako bi osigurali ili unapredili svoje radne sposobnosti. Za različite životne i obrazovne faze treba obezbediti adekvatne poreske olakšice. Kada roditelji nisu u mogućnosti da obezbede neophodna sredstva za ostvarivanje prava njihove dece, tada je društvo, prema principu solidarnosti, obavezno da na raspolaganje stavi nedostajuća sredstva. Porodična i obrazovna politika, kao i njihovo finansiranje, moraju kao društveni zadaci dobiti apsolutni prioritet.

Mora da postoji ravnoteža između premise neposredne odgovornosti za obezbeđivanje sopstvene egzistencije i egzistencije dece i prava roditelja da sami vaspitavaju svoju decu.

Odlučujući kriterijum za određivanje odnosa između rada na vaspitavanju i rada za egzistenciju predstavlja dobrobit dece. Pravo odluke imaju roditelji. Društvo i država imaju funkciju podrške i funkciju zaštite kada postoji ili preti opasnost zlostavljanja ili zanemarivanja. Fleksibilnost i sloboda izbora u svakodnevnom radu roditeljima mora omogućiti da po svom nahođenju usklade vaspitavanje svoje dece sa sopstvenim zaposlenjem. Državno uređenje, društvo i privreda treba da se prilagode porodici, a ne porodica zaposlenju.

Dete koje prvog školskog dana ne ume pravilno da govori nemački ili ima problema da formuliše kompletne rečenice, ima problema sa socijalizacijom ili sa koncentracijom, često kasnije ne može ove nedostatke da nadoknadi. Možda takvo dete uspe da završi zanat, ali fakultet za njega ostaje praktično nedostupan. Zbog toga je u predškolskom obrazovanju neophodno pomeranje akcenta sa čuvanja na obrazovanje i vaspitanje. Kako roditelji prema principu supsidijarnosti imaju neposrednu odgovornost za vaspitavanje i obrazovanje svoje dece, oni imaju i pravo da preuzmu inicijativu i odgovornost za organizaciju njihovog obrazovanja. Ovo podrazumeva osnivanje i izdržavanje adekvatnih obrazovnih institucija kao i slobodu izbora obrazovne institucije koju će pohađati njihova deca. Ipak, država, a u Nemačkoj su to pokrajine, na bazi svoje odgovornosti ima pravo i obavezu da definiše i sprovede standarde.

Aleksandar Ristov: „Čovek je po prirodi društveno biće. Veza s porodicom i grupom u kojoj i sa kojom živi jeste instinktivna i urođena, a kultura je ovu vezu delimično produbila, a delimično proširila na ostale solidarne krugove – na širu porodicu, klan, pleme, narod, naciju.“

7. FINANSIJSKA POLITIKA KOJA POŠTUJE PRAVILA STABILNOSTI JE SOCIJALNA

Stabilan novac obezbeđuje socijalno delovanje konkurentskog uređenja, dok ga bezvredan novac podriva. Kada ljudi štede za hitne slučajeve ili za starost, onda oni veruju u stabilnost novca. Inflacija uništava ovo poverenje i podriva verodostojnost države. Čak i stopa rasta cena od „samo“ dva procenta dvostruko umanjuje vrednost novca posle 35 godina. Osim toga, stabilnost novca disciplinuje politiku zbog toga što nedovoljna disciplina trošenja podiže kamate i utiče na smanjenje investicija u nova radna mesta. Budžetska disciplina, sa svoje strane, olakšava centralnoj banci posao određivanja količine novca u opticaju koja obezbeđuje stabilnost. Stabilan novac i solidne finansije dve su strane jedne medalje.

Nemačka centralna banka je svoj renome u Nemačkoj i u svetu stekla i održala zbog držanja kursa okrenutog ka stabilnosti, često uprkos političkom protivljenju. Ona je to uvela u sistem evropskih centralnih banaka: Grci, Italijani, Španci, Irci... „nasledili“ su ovo u formi istorijsko niskih kamatnih stopa. Ovo nasleđe stalno ugrožava politički pritisak. Zbog toga naglašavamo obavezu Evropske centralne banke (ECB) da održi stabilnost. Dugoročno gledano, ovo je, zbog njene pouzdanosti, i najbolja politika zapošljavanja. Kako bismo predupredili nastajanje inflacije cena nekretnina, preporučujemo da se ponovo više pažnje pokloni kontrolisanju količine novca u opticaju. Pored toga, ovo jača političku poziciju i stabilnost ECB u odnosu na politički pritisak.

Valter Ojken: „Iskustvo pokazuje da odnos prema novcu koji rukovodiocima monetarne politike daje više slobode, od njih očekuje više nego što oni realno mogu da pruže. Neznanje, slabost u odnosu na interesne grupe i javno mnjenje, pogrešne teorije – sve ovo vrši uticaj na ove rukovodioce, i to na štetu zadatka koji im je poveren.“

8. U VREME GLOBALIZACIJE PREISPITUJU SE NACIONALNA POLITIČKA UREĐENJA

Slom sovjetske imperije otvorio je novu dimenziju slobodne trgovine kao preduslov globalizacije. Podela rada u vezi s tim i adekvatan rast produktivnosti ne samo da povećavaju blagostanje, nego i povezuju narod preko međusobnih interesa što uvećava šanse za mir. Upravo prvak sveta u izvozu, Nemačka, profitira od globalizacije. Često čujemo da se koncepti na koje se oslanja politika nalaze na ispitu zbog toga što se svet menja. To je tačno. U globalno otvorenom svetu preduzetnici i zaposleni mogu da koriste alternative u drugim zemljama. Sve više mladih, najbolje obrazovanih ljudi koristi ovu priliku. Poimanje, da je nacionalna politika u globalizaciji došla do svojih granica zato što velika preduzeća rade širom sveta, a ona ostaje ograničena na nacionalno okruženje je pogrešna. Međunarodna konkurencija predstavlja, u krajnjoj liniji, evaluaciju političkog uređenja u datim zemljama. Vlade su izgubile monopol na postavljanje pravila. To, međutim, ne znači da su one bespomoćno izložene oluji globalizacije.

Povećani intenzitet konkurencije donosi šanse i rizike: tržišta se povećavaju, produktivnost raste, ali raste i pritisak konkurencije. Zbog toga, vlada mora da smanji intenzitet regulacije kako bi preduzeća mogla fleksibilno da reaguju na globalne izazove. Mora da podrži formiranje preduzetničkog kapitala, tako i stvaranje radnih mesta, kako naši dobro obrazovani radno sposobni ljudi ne bi morali da emigriraju. Ona mora da ulaže u obrazovanje naših mladih ljudi koji su najčešće izvanredno spremni da daju svoj doprinos kako bi putem investiranja uvek bili ispred međunarodne konkurencije. Moramo da prihvatimo da se konkurencija pooštrava u meri u kojoj zemlje u razvoju postaju sposobne da nastupe na međunarodnom tržištu kao jaki konkurenti. Njihova rastuća kupovna moć ih u budućnosti čini kupcima naših dobara i usluga. Tako svi ostvaruju dobitak.

Vilhelm Repke: „Tako, svetu na raspolaganju ostaje samo da se vrati jedinom rešenju koje postoji dokle god nemamo samo jednu državu na svetu... liberalnom rešenju prave svetske privrede sa multilateralnim karakterom.“

9. OČUVANJE ŽIVOTNE SREDINE SUŠTINSKI JE CILJ SOCIJALNE TRŽIŠNE PRIVREDE

Zaštita prirodne sredine svetski je problem. Stoga, globalni pristup je, kao što je to pokušaj sa protokolom iz Kjota, ispravan. Ovo, međutim, ne bi trebalo da odvrati nijednu zemlju, a posebno ne Nemačku, od toga da u tome prednjači. Za tvorce socijalne tržišne privrede harmoničan suživot čoveka i prirode, industrije i uređenja okoline po meri ljudskog dostojanstva pitanje je od najvećeg značaja. Na vreme je Valter Ojken ukazao na neophodnost ispravke finansijskih izveštaja preduzeća ukoliko zanemaruju zagađenje okoline izazvano poljoprivrednom i industrijskom proizvodnjom.

Ukoliko se zagađenje prirodne sredine shvati kao neuspeh tržišta, onda se stvara utisak da je socijalna tržišna privreda kriva za tu pošast, a da bi se lek morao potražiti u državnoj regulativi. Upravo suprotno je tačno: zagađenja nastaju zbog toga što ne postoji tržište na kojem bi druga strana mogla da ispostavi račun za zagađenje prirodne sredine. Zbog toga bi trebalo da postoji neko kao što je „poverenik za prirodu“, ko bi mogao da iskoristi ova prava u odnosu na zagađivače. Pitanje, koje mere bi onda došle u obzir – emisioni sertifikati, poreska rešenja ili obaveze prema državi – moralo bi biti provereno u zavisnosti od konkretne situacije. Pritom, ne sme da se zaboravi ekonomska i socijalna oblast. Prekomerna zaštita životne sredine koja umanjuje međunarodnu konkurentnost date sredine podriva fundament, blagostanje, socijalne uslu-

ge kao i sredstva koja su namenjena zaštiti prirodne sredine. Upravo u interesu očuvanja životne sredine mora da se vodi računa o ekonomskoj efikasnosti. Zbog toga pozivamo politiku da konkurenciju koristi kao postupak otkrivanja kako bi našla odgovarajuće odgovore na izazove iz oblasti očuvanja životne sredine.

Alfred Miler Armak: „Država bi trebalo da se usmeri na specifične zadatke za uspostavljanje konkretnog uređenja životne sredine... kako bi se snage privrede i saobraćaja, između kojih vlada vrlo dinamičan odnos, ujedinile u smislenu formu.“

10. ŠTA JE DANAS NEOPHODNO: OSLOBAĐANJE GRAĐANA IZ SOCIJALNE NEZRELOSTI

Zbog zabrinutosti da ne izgube posao ili kakva će im biti profesionalna budućnost, beg u naručje brižnog Levijatana „države“ primamljiv je, ali predstavlja iluziju, jer država može samo naizgled da pruži sveobuhvatnu zaštitu od nedaća života. Država koristi jednu specifičnu tehniku kada nudi svoju roditeljsku brigu. Ona, naime, krije troškove koji nastaju s tim u vezi, i najvećim delo prepušta drugima da obezbede finansijska sredstva. Vlade moraju da se obavežu na to da će građane obavestiti o pravim troškovima socijalnog sistema. Ako bi građani snosili troškove poreza i doprinosa, onda bi oni osetili njihovu težinu i bili bi otvoreni za alternative, čak bi tražili od politike da pokrene reforme.

Jedan deo davanja, pogotovo kada je reč o medicinskim uslugama, vraća se osiguranicima u vidu konkretnih usluga. Pojedinac u tom slučaju uopšte ne saznaje kako sistem funkcioniše i koliko je on, zapravo, skup. Pre dvesta godina, u privredi je bio uobičajen sistem po kojem je jedan deo zarade isplaćivan

u robi, između ostalog i zato da na dan isplate ne bi bila potrošena cela plata. Ovaj sistem ukinut je zato što nije odgovarao društvu odraslih, odgovornih građana. To što u današnje vreme građani očito raspolažu sa procentualno mnogo manje nego nekada, ne doživljava se kao negativno zbog toga što je to nametnula država. No, nezrelost ostaje nezrelost, bez obzira ko je za to odgovoran. Tražimo od politike da građanima obelodani troškove socijalnih usluga i da im ne kvari put u socijalnu zrelost.

Ako sopstvena odgovornost čoveka postane veća, onda će kreativnost ljudi, kojom pokušavaju da do kraja iscrpe usluge kolektivno finansiranih sistema socijalnog osiguranja i time ih dovedu do propasti, biti okrenuta u pravcu u kojem će od najvećeg značaja biti održivost sistema socijalnog osiguranja. Time će individualna kreativnost postati korisna svima.

Ludvig Erhart: „Ima mnogo više smisla da se sva energija koja je na raspolaganju privredi, usmeri na povećanje društvenog proizvoda nego međusobno se uništavati u borbi za raspodelu proizvoda i time skrenuti sa jedinog plodonosnog puta rasta društvenog proizvoda.“

Autori poziva iz Jene su:

Mihael Borhart (Fondacija Konrad Adenauer), Uve Kartner, Andreas Frajtag i Rupert Vindiš (Fakultet privrednih nauka Univerziteta u Jeni), Nils Goldšmit i Mihael Volgemut (Institut Valter Ojken), Gerd Haberman (Porodični preduzimači – ASU), Joahim Starbati (Organizacija Socijalna tržišna privreda), Martin Vilde (Savez katoličkih preduzimača), Lars Fogel (Fondacija Ludvig Erhart) i Joahim Cvajnert (Hamburški Institut svetske privrede / Institut Vilhelm-Repke).

„Poziv za obnovu socijalne tržišne privrede iz Jene“ predstavljen je 20. juna 2008, na završnoj svečanosti naučnog simpozijuma na temu „60 godina socijalne tržišne privrede“ na Univerzitetu Fridrih Šiler u Jeni.

www.60jahresozialemarktwirtschaft.de

SMERNICE ZA BLAGOSTANJE, SOCIJALNU PRAVDU I ODRŽIVI POSLOVNI RAZVOJ

Da bi se savladala svetska finansijska i ekonomska kriza, potrebno je uvesti pravila na internacionalnom nivou. Model uređenja na osnovama socijalne tržišne privrede nudi takve okvire koji su se pokazali kao uspešni na nacionalnom nivou. Države Evropske unije obavezale su se u Lisabonskom sporazumu da će raditi na ostvarenju „socijalne tržišne privrede bazirane na efikasnoj konkurenciji“. Institucije Evropske unije, posebno Evropski parlament, upravo su poslednjih meseci dokazali da su u stanju da ispune ovaj zahtev. Sada je potrebno da ti principi dobiju svoj međunarodni značaj. Ono što je pri tome bitno, zabeležili su vodeći predstavnici politike i nauke u Evropskoj uniji u smernicama koje slede.

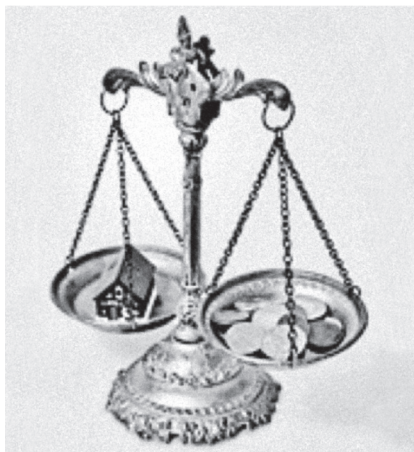
PREAMBULA

Sve veće privredno i političko preplitanje u mnogim zemljama sveta dovelo je do većeg rasta i konkurencije koja poboljšava mogućnosti obrazovanja, jača socijalnu infrastrukturu

i smanjuje siromaštvo. Uprkos tome, mir, sloboda i pravda su ugroženi. Neravnomerna raspodela dobiti u svetu dodatni je razlog za sve veće političke i socijalne napetosti. Trenutna finansijska i privredna kriza može se prevladati samo uvođenjem pravila za finansijska tržišta na međunarodnom nivou. Za ovo je potrebno zajedničko zalaganje za održivi poslovni razvoj. Potreban nam je međunarodni konsenzus koji omogućava blagostanje, socijalnu pravdu i održivi poslovni razvoj na osnovama zajedničkih principa i vrednosti. Pritom, pozitivni efekti globalizacije ne smeju ni u kriznim vremenima da budu ugroženi nacionalnim ili regionalnim protekcionizmom. Dobrobit zajednice, demokratija i nepovredivost ljudskog dostojanstva osnova su na kojoj je počiva takav konsenzus – uzimajući u obzir kulturne i društvene specifičnosti.

SMERNICE

Solidarnost i supsidijarnost predstavljaju osnovne principe. Solidarnost obezbeđuje legitimitet tržišnoj privredi kroz njenu okrenutost ka opštoj dobrobiti. Supsidijarnost stvara i garantuje prostor za sopstvenu odgovornost i sopstvenu inicijativu.

1. Okviri pravne države

Funkcionalan, pouzdan i demokratski legitiman pravni sistem osnova je za efikasno i održivo poslovanje. On stvara predušlove za efikasnu privredu, efikasnu državnu upravu koja je u službi građana, kao i za poštovanje principa rada dobre vlade. Preko regulatornih elemenata i konzekventnog nadzora kontroliše se poštovanje, a kažnjava se kršenje pravila. Sve to nije samo sebi cilj. Pravila su potrebna kako bi, zbog privrede bazirane na konkurenciji, decentralizovano ponašanje u konkurenciji imalo za posledicu društveno-politički korisne rezultate.

2. Vlasništvo i zapošljavanje

Efikasna privredna struktura okrenuta ka održivosti mora da bude zasnovana na privatnom vlasništvu koje pravo raspolaganja dobrima stavlja u ruke privatnih preduzetnika i domaćinstava. Privatno vlasništvo pruža odlučujući podsticaj ostvarenju prihoda kroz rad i predstavlja osnovu inovativnog preduzetništva. Samo je privredno uređenje zasnovano na privatnom vlasništvu u stanju da obezbedi sigurno zaposlenje. Na toj osnovi mogu da nastanu sopstvena odgovornost i inicijativa bez kojih su nezamislivi efikasno korišćenje sopstvenih potencijala, obrazovanje, inovacije, rast i blagostanje. Privatno vlasništvo karakteristika je uređenja baziranog na konkurenciji u kojem mnoštvo malih i srednjih preduzetnika svojim ličnim vlasništvom odgovara za svoje poslovne aktivnosti. Imovina nosi sa sobom i društvenu obavezu. Korišćenje imovine mora istovremeno da služi i dobrobiti zajednice. To obezbeđuje odmereno, održivo preduzetničko ponašanje i sprečava jednostrano i kratkoročno stremljenje isključivo ka ostvarenju prihoda.

3. Konkurencija kao osnova

Uređenje zasnovano na konkurenciji i slobodnom formiranju cena na svetskom nivou omogućava optimalnu raspodelu sredstava kojih nema dovoljno. Efikasna konkurencija predstavlja motor održivog poslovanja. Ona podstiče efikasnost i napredak, jača odgovorno ponašanje i sprečava nastanak preduzeća koja imaju preveliku moć na tržištu. Za uređenje zasnovano na konkurenciji potrebna su nacionalna i internacionalna otvorena tržišta, kao i kontrola tržišne zastupljenosti i koncentracije na tržištu koju sprovode država i zajednice država. Konkurencija je zasnovana na principu efikasnosti i istih šansi za sve.

4. Primena principa odgovornosti

Sloboda konkurencije uslovljava primenu principa odgovornosti kako bi se efikasnost u konkurenciji povezala sa odgovornošću svakog pojedinačnog učesnika. Šanse za dobit stimulišu konkurenciju. Lična odgovornost za gubitak ograničava neodgovorno i preterano riskantno poslovanje.

5. Stabilnost privrednih okvira

Uređenje bazirano na tržišnoj privredi zahteva dugoročnu ekonomsku politiku i što je moguće veću makro-ekonomsku stabilnost. Ovo posebno važi za nacionalna i međunarodna finansijska tržišta. Investicije i dugoročne potrošačke odluke podrazumevaju postojanje poverenja u stabilne okvirne uslove. U to spada i izbegavanje protekcionističkih mera kao i finansijske politike koja je okrenuta samo kratkoročnim nacionalnim ekonomskim ciljevima i kratkoročnom rastu.

6. Država stavlja na raspolaganje javna dobra

U uređenju zasnovanom na tržišnoj privredi država mora da stavi na raspolaganje javna dobra ukoliko tržište nije u stanju, ili je nedovoljno u stanju, da ta dobra stavi na raspolaganje. Efikasna infrastruktura, osnovne obrazovne šanse i pristup sveobuhvatnom zdravstvenom osiguranju oblasti su u čijem organizovanju država mora da učestvuje. Država u posebnoj meri mora da učestvuje u zbrinjavanju socijalno ugroženih slojeva, iako uticaj države mora da bude ograničen.

7. Solidarnost i socijalna sigurnost

Privredni rast olakšava borbu protiv siromaštva. Tržišna privreda ne može da spreči nastanak razlika u ostvarenju prihoda i slabiji uspeh delova stanovništva. U tržišnoj privredi su, stoga, potrebni sistemi socijalne sigurnosti koji imaju široko dejstvo i ne krše pravila tržišne privrede, zatim mehanizmi regionalnog

ujednačavanja razlika, kao i poreski sistem baziran na prihodima kako bi se obezbedio socijalni mir i omogućilo odgovarajuće učestvovanje širokih slojeva stanovništva u privrednom i društvenom razvoju.

8. Stimulativni porez

Za finansiranje državnih troškova potreban je u tržišnoj privredi stimulativni sistem davanja. Porezi ne smeju biti takvi da umanjuju podsticaj da se postižu bolji rezultati, ili da vode ka pogrešnoj raspodeli sredstava.

9. Održivost

Svaki privredni sistem mora da bude merljiv po svojim dugoročnim rezultatima. Održivost je u ekološkom, socijalnom i fiskalnom smislu jedan od najznačajnijih kriterijuma uspeha i

predstavlja izraz pravednog odnosa prema svim generacijama. Pravno uređenje zasnovano na odgovornosti i jemstvu jača održivost. Posebno aktivna politika zaštite klimatskih uslova predstavlja ekonomsku i moralnu obavezu obezbeđivanja prirodne osnove za život budućih generacija.

10. Politika otvorenih tržišta

Nacionalni individualizam ne predstavlja rešenje krize već je upravo suprotno: takvo ponašanje može samo da pogorša efekte ekonomske krize na svetskom nivou. Odlučujuća je koordinisana politika otvorenih tržišta kao i poštovanje fer pravila. U borbi protiv protekcionizma i ekonomskog nacionalizma moraju se jačati relevantne međunarodne institucije.

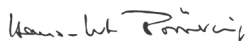

PREDUSLOVI ZA USPEH GLOBALNOG PRIVREDNOG UREĐENJA OKRENUTOG KAO SOCIJALNOJ I TRŽIŠNOJ PRIVREDI

Otvorenoj i globalnoj privredi potrebni su međunarodni okviri. Principi i pravila, koja su se na nacionalnom i evropskom nivou pokazala kao uspešna u okviru ekonomskog i vrednosnog poretka okrenutog ka socijalnoj i tržišnoj privredi, moraju biti primenjivani i na međunarodnom nivou. Ovi principi povezuju slobodu i odgovornost u korist svih. Posebno u oblasti finansijskih tržišta oni moraju biti poboljšani, i u trgovinskom uređenju na svetskom nivou moraju biti ojačani. Neophodno je proširenje legitimacije, funkcionalnosti i produbljivanje saradnje međunarodnih institucija, kao i stvaranje integrativnih foruma saradnje. Pouzdan pravni sistem i demokratsko uređenje zasnovano na supsidijarnosti predstavljaju osnov za to. Politička konkurencija i politička participacija u državama podstiču privredni razvoj i stabilnost međunarodnog društvenog i privrednog poretka. Nužno informisanje kroz nezavisne medije i udruženja može biti omogu-

ćeno samo u jednom takvom uređenju. Konsenzus i odlučnost političkih, privrednih i društvenih aktera da rade na ujednačavanju interesa u nacionalnim i internacionalnim okvirima predstavljaju preduslov za ostvarenje „blagostanja za sve“.

Prof. dr Hans-Gert Petering
predsednik Evropskog parlamenta

Jozef Daul, predsednik
frakcije Evropske narodne
partije u Evropskom parlamentu

Prof. dr Bernard Vogel
bivši premijer, predsednik
Fondacije Konrad Adenauer

Dr Wilfrid Martens, predsednik
Evropske narodne partije

Prof. dr Ces P. Verma,
predsednik Wetenschappelijk
Instituut voor het CDA

Konrad-Adenauer-Stiftung

Sloboda, pravda i solidarnost su vodeći principi rada Fondacije Konrad Adenauer (KAS). KAS je politička fondacija koja je bliska Hrišćansko-demokratskoj uniji Nemačke (CDU). Kao suosnivač CDU i prvi nemački demokratski posleratni kancelar, Konrad Adenauer (1876–1967) je povezoao hrišćansko-demokratsku, konzervativnu i liberalnu teoriju. Njegovo ime je simbol demokratske obnove Nemačke, spoljno-političke orijentacije u transatlantskom sistemu vrednosti, simbol **vizije evropskog ujedinjenja** i orijentacije na socijalnu tržišnu privredu. Njegovo duhovno nasleđe je istovremeno naš zadatak i naša obaveza.

Našim međunarodnim radom zalažemo se za to da ljudi širom sveta žive **dostojanstveno i slobodno**. Naš doprinos je vrednosni, i cilj nam je da Nemačka odgovori izazovu svoje rastuće odgovornosti u svetu.

Želja nam je da ljude pokrenemo da učestvuju u oblikovanju svoje **budućnosti**. Sa preko 70 kancelarija širom sveta i projektima u preko 120 zemalja dajemo samostalan doprinos razvoju demokratije, pravne države i socijalne tržišne privrede. Kako bismo obezbedili **mir i slobodu** podržavamo neprekidan spoljnopolitički i dijalog o bezbednosti, kao i razmenu iskustava iz domena kulture i religije.

Čovek i njegovo dostojanstvo, njegova prava i obaveze su u središtu našeg interesovanja. Za nas je on polazna osnova za socijalnu **pravdu**, slobodnu **demokratiju** i održivu privredu. Okupljajući ljude koji preuzimaju svoju društvenu odgovornost, mi razvijamo aktivne mreže u politici, privredi i društvu. Naš **politički angažman** popravlja šanse da se globalizacija sprovodi **socijalno pravedno, ekološki održivo i ekonomski efikasno**.

U partnerskom odnosu saradujemo s državnim institucijama, političkim strankama, organizacijama građanskog društva, kao i odabranim elitama. Ostvarujući naše ciljeve mi želimo da razvojnom politikom i u budućnosti produbimo našu političku saradnju, **regionalno i globalno**. Zajedno sa našim partnerima dajemo doprinos u izgradnji međunarodnog poretka koji svakoj zemlji omogućava razvoj u slobodi i sopstvenoj odgovornosti.

CIP – Каталогизacija у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

338.242.2:316.4(430)

NEMAČKA socijalna tržišna privreda : osnovne ideje, principi i koncepti / [urednik Saša Hadžiahmetović ; prevod Ivana Antić, Sanja Katarić]. – Beograd : Fondacija Konrad Adenauer, 2012 (Valjevo : Topalović). – 62 str. : ilustr. ; 21 cm. – (Biblioteka KAS Ekonomija)

Prevod dela: Deutsche Soziale Marktwirtschaft. – Tiraž 1.000.

ISBN 978-86-86661-61-6

1. Хаџиахметовић, Саша [уредник]

а) Tržišna privreda – Društveni aspekt – Nemačka

COBISS.SR-ID 195620620
